لوړو زده کړو وزارت

پکتیا پوهنتون

د ژبو او ادبیاتو پوهنځی

پښتو څانګه

Ketabton.com

د کاظم خان شیدا په دیوان کې د تشبیې ډولونه

(د لیسانس دورې پایلیک)

لیکوال: دلاور اعتماد

لارښود استاذ: پوهنیار سلطان زاهد

کال... ۱۳۹۸ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

خپلو والدینو ته، چې خپل حق یې نشم ادا کولای.

خپلو ترونو ته، چې له ماسره یې مادي او معنوي مرستې یې کړي دي.

د خپلې کورنۍ نورو غړو، ملګرو او استادانو ته، چې له ما سره یې د هر ډول مرستو ته تیتر وهلی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لارښود استاذ نظر

پکتیا پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي ، پښتو څانګې د ۱۳۹۸ ل.ل کال فارغ التحصیل ښاغلی (دلاور اعتماد) چې د څلورکلنې تحصیلي دورې پای ته د رسېدو په موخه یې له اړوندې څانګې سره په مشوره (د کاظم شیدا په دیوان کې د تشبیه ډولونه ترعنوان لاندې موضوع غوره کړې وه او وروسته له غوراوي یې له ما سره وخت په وخت لیدلي او د موضوع د لا ښه ترتیبولو په پار یې را څخه نظرونه غوښتي ،نو د ګډو همکاریو په پایله کې د محترم په هنرمندو ګوتو یو څه رغېدلي،چې د پښتو ژبې او ادب د دردونو دوا کېدلی شي.

زه یې د لارښود استاذ په توګه د نومورې دا لومړنی هڅه(سره ددې، چې نیمګړتیاوې به لري) ستایم او د پوهې په ډګر کې ورته د لا بریالیتوبونو غوښتونکی یم.

پوهنیار سلطان زاهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پيل خبرې

د لوی خدای ﷻ ډېر کرم او مهرباني ده ،چې خپله ځلور کلنه تحصلي دوره په پکتيا پوهنتون کې بشپړه وم. دلوړوزده کړو دلايحې سره سم هرمحصل ته دځلورم ټولګي داتم سمسترپه پيل کې دلېسانس سند ترلاسه کولو په موخه داړونده څانګې څخه دمونوګراف (پايليک) لپاره يوه څېړنيزه موضوع ورکول کېږي ماته هم پکتيا پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي پښتوڅانګې له خوا (د کاظم خان شيدا په ديوان کې د تشبېه ډولونه) ترسرليک لاندې يوه څېړنيزه اوعلمي موضوع دپوهنيار سلطان زاهد ترلا رښوونې لاندې راکړل شوه. ما د غه موضوع په دوو څپرکو کې له پوره جزياتو سره بشپړه کړه.د نوموړې موضوع په ترتيبولوکې ما ، له معتبرو ماخذونو او سرچينوڅخه استفاده وکړه.

زه د ښوونځي په لومړنيو ټوليګو کې وم ،چې له راډيو څخه به مې: موسيقي ، ډرامې ، ديکلومه شعرونه ، کيسې ، او ادبي خپرونې اوريدلې ،چې په ما کې به يې يو ويده احساس راوېښاوه ورو ، ورو مې له ژبو او ادبياتو له پوهنځي سره بې ساري مينه پيدا شوه. کله مې ،چې د کانکور ازموينه ورکړ همېشه به مې د خدای ﷻ دربار ته لاسونه پورته کول ،چې د خپلې خوښې پوهنځي ته بريالی شم هماغه وشو ،چې زه دغې لويې هيلې او بريا ته ورسېدم.

لکه څرنګه ،چې مونوګراف د ليکوالۍ پيل ګڼل کيږي، د مونوګراف له ليکلو او بشپړولو څخه وروسته به ټولنې ته ورمخامخ کيږو په ادبياتو پوهنځي کې موږ ژباړه، ليکوالي، ګرامر او نور مضمونو لوستي ؤ ؛نو موږ مکلف يو ،چې دغه کوچنۍ څېړنه په خپله وليکو ځکه ،چې موږ د پوهنتون په اکادميک چاپيريال کې ځلور کالونه تېر کړل.حکومت زموږ ته بدل اعيشه راکوي موږ امنيت تظمينوي کورنۍ مو د خپلې ځلور کلنې دورې لپاره ستونزې او مشکلات ګالي....

زه ډېر داسې زده کړيالان د پوهنتون په اکاډميک چاپيريان کې وينم ،چې د پېسټ او کاپۍ پسې ګرځي ما ته خپل وجدان اجازه رانه کړه ،چې خپل ضمير ته ملامت شم. له خپل لارښود استاد پوهنيار سلطان زاهد، د کورنۍ غړو او ملګرو او نور استادانو څخه ډېره مننه کوم ،چې له ما څخه يې هېڅ ډول مرستې نه دي سپمولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

لړلیک......مخ
سریزه......۱
د شاعر پېژندنه......۲
د بیان لغوي او اصطلاحي پېژندنه......۶
د بیان د علم موضوع......۸
د بیان علم ګټې......۹
د تشبیې پېژندنه......۱۰
د تشبیې ارزښت......۱۱
د تشبیې ارکان......۱۲
مشبه......۱۳
مشبه به......۱۳
وجه شبه......۱۴
د تشبیې ادات......۱۴
۱ - د طرفینو د موقیعت په لحاظ د تشبیې وېش......۱۵
۱- ۱ - مفروقه تشبیه......۱۵
۱- ۲ - ملفوفه تشبیه......۱۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢ - د ابتذال او ندرت په لحاظ د تشبیې وېش.. ١٧
٢ - ١ - مبتذله تشبیه.. ١٧
٢ - ٢ - نادره تشبیه.. ١٨
٣ - د وجه شبه په لحاظ د تشبیې وېش.. ٢٠
٣ - ١ - مفصله تشبیه.. ٢٠
٣ - ٢ - مجمله تشبیه.. ٢١
٣ - ٢ - ١ – قریبه (نیږدې) مجمله تشبیه:.. ٢١
٣ - ٢ - ٢ – بعیده (لرې) مجمله تشبیه.. ٢٢
٤ - د اداتو په لحاظ د تشبیې وېش.. ٢٣
٤ - ١ - مرسله یا مظهره (ښکاره) تشبیه.. ٢٣
٤ - ٢ - موکده تشبیه.. ٢٥
٤ - ٢ - ١ - اضافي موکده تشبیه.. ٢٦
٤ - ٢ - ١ - ١ - تشبیهي اضافت.. ٢٦
٤ - ٢ - ١ - ٢ - تلمیحي اضافت.. ٢٧
٤ - ٢ - ١ - ٣ - سمبولیکي اضافت.. ٢٨
٤ - ٢ - ٢ - توصیفي موکده تشبیه.. ٢٩
٤ - ٢ - ٣ - موکده محض تشبیه.. ٣٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ - عــادي او غـیــر عــادي وېــش..۳۱

۵- ۱- عادي تشبیه..۳۱

۵- ۲- غیر عادي تشبیه..۳۱

۵- ۲ - ۱- تفضیلي تشبیه..۳۱

۵ - ۲ -۲-مقلوبه تشبیه..۳۲

۶ - د ماهیت په لــحـــاظ د تشبیې وېش..۳۴

۶ - ۱- محسوسه تشبیه له محسوسې سره..۳۴

۶ - ۲- معقوله تشبیه له معقولې سره..۳۵

۶ - ۳- معقوله تشبیه له محسوسې سره..۳۶

۶- ۴- محسوسه تشبیه له معقولې سره..۳۶

۷ - د طرفینو د تعادل په لحاظ د تشبیې وېش..۳۸

۷- ۱- تسویه..۳۸

۷- ۲- جمع..۳۹

پایله..۴۱

وړاندیزونه..۴۲

اخځلیکونه..۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د بیان علم په تشبیې ، استعارې ، مجاز او نورو څانگو په گاڼه باندې سنبال شوي دي ، د ژبې او لیك د خوږوالي ، په زړه پورې والي ، څرگندتیا او د فصاحت او بلاغت په گاڼه د ښکلي کولو یو اساسي شرط دی ، چې ددې علم لومړی او اسانه او روانه څانگه دې تشبیې وي. عام وگړي ، شاعران او هغه کسان ، چې په ولس کې د ټوکو ټکالو طبع لري په خپلو خبرو کې له تشبیې څخه کار اخلي . هغه څوك ، چې په چا پورې ملنډې وهي یا د هغه بدي بیانوي ؛ کله کله پکې د وجه شبه مسئله رامنځ ته شي. لکه: یو څوك ډېر نا لایق وي؛ نو موږ ورته اپلاتون کلمه کاروو ، چې اپلاتون د خپل وخت ډېر ځیرك، هوښیار او مشهور فلیسوف ؤ؛ خو دلته د نا لایق او اپلاتون تر منځ د وجه شبه تضاد د خلکو د خندا سبب گرځي. یعنې اپلاتون په عقل او پوهه کې مشهور ؤ او دی په جهالت او بې عقلۍ کې هماغومره شهرت ته رسېدلی دی.

پورته ذهینت مخاطب ته ورکول د تشبیې کمال دی، ځکه ددې علم د پوهانو په نظر په دې خوا راواوښت او وخت په وخت یې پکې ډېر اثار ولیکل شول ، چې ددې لړۍ په کړنو کې ماهم (د کاظم خان په دیوان کې د تشبیې ډولونه) تر سرلیك لاندې مونوگراف (پایلیك) ولیکه.

څرنگه ، چې کاظم خان شیدا له یوې علمي او ادبي کورنۍ څخه راوتلی دی، له بلې خوا څخه ده ډېره موده په هند کې په جلا وطنۍ سره تېره کړې ده. ؛نو ده د خپل ژوندانه ټول اړخونه د سوځنده اشعارو په قالب کې واچول او د زړه تسل یې پرې وکړ.

د کاظم خان شیدا په اشعارو کې د تشبهاتو او استعارو اباسین غورځنگونه وهي او د نازکخیالۍ نیلي یې پکې لکه د سیلۍ او باد ډېر گړندي روان دي. د شیدا دیوان د عشق مستۍ جوش او حرارت سره لمبه او دساړه او بې سوزه ژوند لپاره د غضب کروړه. کاظم خان شیدا د حمید بابا د نازك خیالۍ د مکتب غښتلی او قوي ملگری دی. او د پښتو ژبې یو پیـاوړی شاعر گڼل کیږي. که د شیدا دیوان و پټل شي ؛نو هلته به دا پته ولگیږي ،چې شاعر یوازې د گل، بلبل، د شمعې، خال وخط، عشق او معشوق شاعر نه دی ؛ بلکې د ده په کلام کې جغرافیوي ، اجتماعي ، اخلاقي ، وطن پرستۍ ، فلسفي او د ژوندانه ډول ډول مضمونونه پراته دي. د شیدا په شاعرۍ کې ، چې کوم شعـر ډېـر زموږ تر سترگو کیږي هغه د وطن یـاد او د هېواد مینه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاظم خان شیدا لنډه پېژندنه

کاظم خان شیدا د افضل خان کشر زوی د اشرف خان لمسی او د خوشحال خان کړوسی دی. په (۱۱۴۰ هـ ق) کال کې په اکوړه خټک کې زیږېدلی دی.

کاظم خان شیدا په داسې وخت کې سترګې وغړولې، چې په هند کې د فیوډالي مغلو ډیوه په مړه کېدو وه او په مقابل کې انګریزي استعمار دې خاورې ته را روان ؤ؛ خو د مغلي حکومت تاثیر لا په هغې خاورې باندې پاتې ؤ.

ده د خپل وخت مروج علوم ولوستل او د مطالعې سره یې ډېر شوق ؤ. کله، چې افضل خان مړ شو او د قوم مشري د ده مشر ورور سعدالله خان ته پاتې شوه؛نو سعدالله خان تند مزاجی او د شیــدا له نازک خیالۍ سره جوړه رانغله هماغه ؤ، چې د خپل ورور او خپلوانو نه خوابدی مرور شو.

لومړی کشمیر ته لاړ هلته یې یو څه موده تېره کړه او د هغې ځای څخه بیا سر هند ته راغی او د سر هند څخه رامپور ته لاړ. ده به په هر ځای کې د علم او ادب لټونه کوله تر څو په رامپور کې د نواب علی محمد پښتون رییس سره د نیږې نه اشنا شو او نواب دغه نازک خیال شاعر ډېر نازاوه، چې شیدا بیا د مرګ تر ورځې پورې ددې ځای څخه هڅه او مېل ونکړ.

د نواب علی محمد څخه وروسته نواب فیض الله، چې علم دوسته او ادب پالونکی سړی وه د رامپور حکمران په توګه مکرر شو او نوموړی هم د شیدا لاپســې ډېر قدر وکړ او په هغه وخت کې یې زر روپۍ ورته مکررې کړې وې.

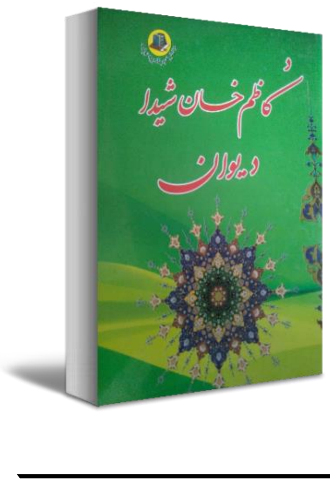

څنګه، چې شیدا له یوې علمي او ادبي کورنۍ څخه راوتلی دی او له بلې خوا څخه ده ډېره موده په هند کې په جلاوطنۍ سره تېره کړې ده؛نو ده د خپل ژوندانه ټول اړخونه د سوځندو اشعارو په ښکلي قالب کې واچول او د زړه تسل یې پرې وکړ.

د شیدا په دیوان کې غزلونه، قصیدې، مخمس، مسدس، قطعې، رباعیات او داسې نور شعري قالبونه تر سترګو کیږي. د شیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعري د نزاکت ، ژوروالی ، صنايع ، بديع ، لفظي او معنوي محاسن او نورو لوازماتو په لحاظ اوچته او معياري شاعري ده.

کاظم خان شيدا خپل ديوان د محمدي صاحبزاده په سپارښتنه او د خپل ورور محمد عابد خان په غوښتنه په (۱۱۸۱ هـ ق) کال کې ترتيب او بشپړ کړی دی.

د ده ديوان نسخې څو ځايه موندل شوې دي.

خان غازي کابلي د کابل مجلې د يوې مقالې په ترڅ کې داسې ليکلي دي: ((د شيدا د ديوان دوه قلمي نسخې د رامپور په کتابخانه کې موجودې دي، يوه نسخه يې په غت (جلی) قلم سره ليکل شوې ده ، چې (۴۱۶) مخونه لري او فيض علی په شاه جهان اباد ډيلي کې په خپل قلم په (۱۱۹۲ هـ) نقل کړې ده. بله نسخه ، چې شيدا په خپل مهروه د راوړتي ګوتو ته په لاهور کې ورغلی ده او په برټش موزيم کې خوندي ده. يوه بله نسخه ، چې په (۱۱۹۱ هـ) کال کې ليکل شوې ده. د اسلامي کالج پېښور په کتابخانه کې شته دی.

يوه بله ډېره پخوانۍ نسخه ، چې اټکل کيږي د خټکو د کورنۍ په وخت کې دې ليکل شوې وي دانسخه اوس په پښتو ټولنه کې خوندي ده

بله يوه نسخه په پېښور کې د اکبر پورې عبدالمستعان کاتب په خط په (۱۳۲۵ هـ) کال کې کاپي شوې او بيا د دغې نسخې څخه په (۱۳۴۰ هـ) کال مولانا ابوالو فانقل اخيستې ، چې دغه نسخه بيا د پوهاند د عبدالحي حبيبي ګوتو ته ورغلې وه.

د شيدا ديوان څلور ځلې چاپ شوی دی. يو ځل په (۱۳۳۱ هـ ش) کال په کابل کې او بل ځل په ۱۹۶۵م کال په پېښور کې دربيم ځل په ۱۹۶۶ م کال په پېښور کې چاپ شوی دی او څلورځل په (۱۳۸۴) هـ ش کال هم په پېښور کې چاپ شوی دی.

کاظم خان شيدا د ديوان ليکلو څخه (۱۳) کاله وروسته مړ شوی ، چې دغه مطلب يو شاعر په خپل کلام کې داسې راوړی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیــدا پــه اشیــانه کې جـهـان تـریـخ شــو
د کباب غونـدې یې کـون و مـکان تـریـخ شــو
درست بـــدن یـــې گـــویا زړه دی په بـــدن کـــې
(دل نظیر) هـم د کـاظـم د مـرگ تـاریـخ شــو

د کاظم خان شیدا د شعر او شاعرۍ په باب ډېرو ختیځ پوهانو فارسې دانانو اردو ژبو او په خپله پښتنو ادیبانو ډېر څه لیکلي دي ؛ خو موږ دلته ددې ټولو نه تېرېږو او یوازې د څو پوهانو یادونه دلته رانقلوو:

پوهاند حبیبي لیکي چې، ((د کاظم خان اشعارعشقي او اخلاقي خواوې لري ؛ مگر په پښتنو کې دده امتیاز دا دی ، چې شیدا یو نازکخیاله او قوي تخییل خاوند او په شاعرۍ کې د هندي سبک پېرو دی.))

پوهاند رښتین د کاظم خان شیدا د دیوان په سریزه کې ، چې د پښتو د ټولنې له خوا د بېنوا په تدوین تصحح او مقابله په (۱۳۳۱ هـ ش) کال کې چاپ شوی دی داسې لیکنه کړې ده: کاظم شیدا د نازک خیالۍ استاد د لوړ تخییل پېشوا او د جگ ادبي مقام څښتن دی. ده خپل شعرونه په رنگارنگو خیالونو او استعارو ښایسته کړل د تخییل په دام کې یې د هوا مرغان ونیول د بلبلانو په څېر د سرو گلونو په ښاخونو په خوند خوند وچغېد د شنو توتیانو په شان د ادب د هسکو غرونو په جگو څوکو والوت هر غزل او شعر یې ته به وایې د ښاپېرو د ملک تصویر یادرام د باغ انځور دی.

دده په شعر کې د تشبهاتو استعاراتو اباسیند غورځنگونه وهي او نازک خیالۍ نیلي پکې لکه د سیلۍ او باد ډېر گرځندي روان دي. د شیدا د یوان د عشق، مستۍ، جوش او حرارت سره لمبه او د ساړه او بې سوزه ژوندانه د پاره د غضب کروړه ده.

په دې لحاظ کاظم خان شیدا د حمید بابا د نازکخیالۍ د مکتب غښتلی او قوي ملگری او د پښتو ژبې یو پیاوړی شاعر گڼل کیږي.

دی په (۱۱۹۴ هـ ق) کال کې د هند په رامپور کې وفات شو. او هلته خښ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د شیدا دیوان وپتېل شي؛نو هلته به دا پته ولګیږي چي شاعر یوازې د ګل، بلبل، شمع، پتنګ، خال و خط، عشق او معشوق شاعر نه دی ؛ بلکې د هغه په کلام کې جغرافیوي، اجتماعي، اخلاقي، وطن پرستي، فلسفي او د ژوندانه ډول ډول مضمونونه پراته دي. د شیدا په شاعرۍ کې ، چې کوم شی ډېر زموږ تر سترګو کیږي هغه د وطن یاد او د هېواد مینه ده. ده د روه، بګرام او سرای په یاد په خپلو شعرونو کې ډېرې نارې او چغې وهلې دي.(۲: ۳۳۲-۳۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بیان لغوي او اصطلاحي پېژندنه

بیان لغوي مانا کشف، ایضاح، څرګندول، سپړل او په ډاګه کـول دي.

اصطلاحاً: بیان هغه پوهه ده ، چې د غیر مطابقې دلالت په ډول د مطلب اداء رانښیي.

شمس الدین د حدایق البلاغت مؤلف د بیان تعریف په اړوند داسې لیکي: « بیان هغه اصول او قاعدې دي ، چې د هغو په واسطه سره یوه مانا په بېلابېلو عباراتو کې داسې اداء کیږي ، چې یوه نسبتاً بلې ته ډېره واضحه وي. » د حدایق البلاغت مؤلف دلالت په درې ډوله راپېژني:

۱. وضعي یا مطابقي دلالت چې یو لفظ په خپله اصلي او لغوي مانا باندې دلالت وکړي، لکه د انسان کلمې دلالت په یوه ناطق حیوان باندې، یا د کور کلمه ، چې په خپله اصلي او وضعي مانا (خانه) ، چې اجزایې، دروازه، څلور دیوالونه احاطه تشکلوي دلالت کوي.

۲- غیر مطابقي یا تضمیني دلالت: چې کلمه د لغوي مانا نه غیر په مجازي مانا باندې استعمال شي، لکه د (لاس) کلمه ، چې لغوي مانا یې د بدن یوه عضوه ده، د مدد او کومک په مانا یې کارول مجازي دلالت دی.

۳ - التزامي دلالت: چې د لزوم په صورت کې د یوې کلمې نه د لغوي مانا غیریوه بله مانا واخیستل شي. د هوسۍ کلمې نه د نجلۍ مانا اخیستل یا د اور کلمه د محبت په مفهوم استعمالول.۶ :۴ -۷

د بیان په علم کې زیاتره د غیرو وضعي او التزامي مانا څخه کار اخیستل کیږي. د زیات وضاحت لپاره د بیان په علم کې د یوه مطلب په بېلابېلو لارو د څرګندولو لپاره د تخییل، تشبیې، استعارې، او تصویر څخه کار اخیستل کیږي همدغه تشبهات، استعارې او تخییل دی ، چې په کلام ښکلا او زېبایي پیدا کوي.

د ساري په ډول که وغواړو ، چې د یو چا د سخاوت په اړه خبرې وکړو، دا مطلب په څو مختلفو ډولونو بیانولای شو:

توريالی حاتم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توریالی بحر دی.

توریالی په لاس کې خلاص دی.

توریالی په ورکړه کې لکه حاتم دی.

د بیان دغه ډولونه د توریالي د سخاوت په باب د مطلب د افادې او د کلام د زېبایي او ښکلا له مخې متفاوت دي.

او په همدې ډول که وغواړو ، چې د یو چا دصورت او دښکلا څرګندونه وکړو« د هغه څېره ښکلې ده.» کولای شو ، چې ووایو: د هغه څېره د سپوږمۍ په شان ښکلې ده، هغه لکه سپوږمۍ ده. د هغې د مخ رڼا لکه د سپوږمۍ ده او په همدې ډول نور.(۴: ۶-۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بیان د علم موضوع

پخوایې د بیان د علم موضوع درې شیان، تشبیې، مجاز او کنایې گڼلې وو ؛ مگر دا ، چې بیان د یوې مانا دلالت په بېلابېلو لارو راښیي ؛نو د خیال متفاوت او متمایز صورتونه دي ، چې د هغه په واسطه یو مفهوم یامانا په بېلابېلو ډولونوبیانولای شو؛نو په دې اساس په معاصره اصطلاح کې تصویر. سمبول، اسطوره هم د بیان علم د بحث موضوعات تشکلوي. ضرور نه ، چې د هریو په باب بحث وکړو.(۴: ۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بیان علم گټې

د بیان علم موږ له دې خبرې سره اشنا کوي ، چې څه ډول یوه معنی په بېلابېلو لارو چارو یوه یې تر بلې غوره او په زړه پورې وي وړاندې کړو. موږ په ژبه کې هر کلمه یوازې یوه حقیقي مانا لري او نورې ټولې یې مجازي دي. پر دغو مجازي ماناوو پوهېدنه د بیان د علم له گټو څخه شمېرل کیږي. (۵۳:۸)

دا علم د یوې مانا په مختلفو ډولونو اداء او یا په ژبه کې مو له بېلابېلو انځورونو سره مخامخ کوي او دا را زده کوي ، چې څه ډول به د شاعرانو هدف او مقصد له هغو وییونو او عبارتونو ، چې په اصلي ماناوو کارېدلي نه دي، لاس ته راوړو؟ له دې کبله د بیان علم د ادبیاتو نړۍ ته د ورتگ لاره ده. هر علم ځانگړی معیار، اصول او د میتودولوژۍ په اصطلاح کې جدا روش پوهنه لري ، چې هغه پرې سنجېدلی او تللی شي. د بېلگې په ډول د کیمیا په لابراتور کې تجزیه کیږي او ددې امېبنت له مخې اثبات او یا ردیږي. ژبه د گرامر په وسیله ارزول کیږي. د ادبیاتو د ډېرې سترې برخې محک تر ډېره ځایه د بیان علم دی. د بیان په وسیله د ادبي اثارو ځواکمني او آفاقیت او یا یې خامۍ او ابتذال ارزولی او هم یې نوښتونو او تقلید په نښه کولی شو او په ټولنیز ډول ډېرو ادبي مسایلو ته ژر ځواب ویلی شو ، ځکه ادبي ژبه په مجموعي او کلي ډول انځوریزه (تصویري) ژبه وي او د انځور څېړنه د بیان د علم هدف دی.

کله ، چې د بیان د علم له اصولو پوهه لاس ته راغله، گټه یې داده ، چې کولی شو یو مطلب په څو ډوله متفاوت شکل اداء کړو ، ؛ خو په دې شرط ، چې د غه افادات بېلابېل شکلونه ولري او همدارنگه د وضاحت او هنري اړخونو له مخې سره جدا وي او توپیر ولري او یو مطلب په مجازي یا حقیقي ماناوو کې اداء شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تشبیې پېژندنه

تشبیې په لغات کې ورته کولو، یو شی د بل په شان کېدو ته وایي.

اصطلاحاً: په یوه خاصه مانا کې د دوو څیزونو ګډون ته تشبیې وایي. یا په بله وینا: یو څوک، یو څیز، یا یو حال د بل چا، یا بل حال سره ورته کول تشبیې ده ؛ خو په دې اړ (شرط)، چې د دواړو څیزونو یا حال او کیفیتونو تر منځ یو یا څو ګډ صفتونه موجود وي. د مثال په ډول که ووایو چې:

«ناپوهي مرګ او پوهه ژوندون دی.» نو په دې وینا کې ناپوهي او جهالت د مرګ سره علم او پوهه د ژوندون سره تشبیې کړې ده.(۴: ۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تشبيې ارزښت

په ځينو خبرو کې د تشبيې ارزښت خورا ډېر دی، د تشبيې په واسطه کلام د فصاحت او بلاغت مقام خپلولی شي. ډېر ځله يوه خبره لکه څنگه ، چې يې ويناوال احساسوي هغه شان يې په ساده کلام کې اورېدونکي يا لوستونکي نه شي ورلېږلی. همدا تشبيې ده ، چې ددې په واسطه د محسوسو څيزونو وضاحت په ډېر ښه ډول کيدای شي او همدارنگه هغه څيز ، چې د محسوساتو له کړۍ څخه وتلي وي د تشبيې په واسطه حسي نړۍ ته لار پيداکولای شي.

د تشبيې بل ارزښت دادی ، چې کلام هنري کوي او کله ، چې کلام هنري شي په زړه پورې شي. د تشبيې په واسطه يوه موضوع يا مطلب د اورېدونکي په ذهن کې په څرگند ډول کېني. د تشبيې په بنسټ کلام انځوريز کېږي او دکلام او د کلمو حقيقي ماناوې يو په بل کې سره واخښل شي او يو بل مفهوم ترې راووځي.(۹۱:۸)

تشبيې د ډېرو گټو او غرضونولپاره راوړل کيږي او دا ټول په مشبه کې وي لکه:تحسين، د پټ حال او وصف څرگندول،نا اشنا اشنا گرځول داورېدونکي په ذهن کې ښه کېنول، دروند گڼل ، سپکاوی،نادر او سخت گڼل او داسې نور(۱۲۴:۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تشبیې ارکان

د تشبیې بنسټیز رکنونه (مشبه او مشبه به) دي ، چې بې له دوی تشبیې نه بشپړېږي. ددې تر څنګ دوه نور رکنونه (دتشبیې ویيکي او وجه شبه) هم لري. ، چې کله په کلام کې څرګند ډول راوړل شوي وي او ؛ کله نه وي راوړل شوي.

محمد طاهر فاروقي په خپل اثر(فصاحت و بلاغت) کې پر پورته څلورو رکنونو سربېره یو بل رکن (دتشبیې غرض) هم ورزیات کړی ، چې دی دهمدې له امله د تشبیې رکنونه پنځه ګڼي. په هره تشبیې کې پنځه څیزونه وي: (مشبه، مشبه به، د تشبیې ویيکي، وجه شبه، د تشبیې غرض) دې پنځه واړو ته د تشبیې ارکان وایي او مشبه او مشبه به ته د تشبیې طرفین وایي.

ما ، چې په دې اړه ځومره کتابونه او څېړنې لیدنې د ټولو د کار په پایله کې همدا څلور رکنونه (مشبه، مشبه به، وجه شبه او د تشبیې ویيکي) په توګه شوي دي او چا هم د تشبیې غرض د رکن په نامه نه دی راوړی. (۸: ۶۳)

تشبیې لاندې رکنونه لري:

۱- مشبه

۲- مشبه به

۳- وجه شبه

۴- تشبیې ادات

د تشبیې څلور رکنو څخه مشبه او مشبه به، ته د تشبیې هم طرفین وایي. چې په تشبیې کې د طرفینو ذکر او موجودیت حتمي ده او دغه دوه رکنه د تشبیې د اصلي ارکان هم نومول شوي دي، اما د تشبیې دوه نور ارکان (د تشبیې وجه او د تشبیې ادات) د تشبیې د فرعي رکنونه دي ، چې ذکر او شتون حتمي نه دی.(۴: ۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشبه او مشبه به تر منځ د مشترف صفت یا وجه شبه موندل د هر چا لپاره ممکن نه دي یعنې د هر چا تر پوهې پورې اړوندیږي، دا کار یوازې شاعران په درست ډول سره کولای شي.

۱ - **مشبه**: څوک یا شی یا حال دی ، چې له بل چا یا حال تشبيې کړای شوی وي، یعنې کوم شي ته ، چې تشبيې ورکول کیږي هغه ته مشبه واي ؛ مثلاً که ووایو چې: ټول غمجن دي، جمله شاعرانه هم نه ده او د تشبيې کوم طرف هم پکې نشته. که ووایو ، چې د غم باران وري. دا جمله تر اولنۍ جملې شاعرانه ده، ځکه غم نه لیدل کیږي ؛ خو باران لیدل کیږي،دلته (دغم باران) یو اضافي ترکیب دی اوغم یې د باران سره تشبيې کړی دی غم مشبه او باران یې مشبه به دی.(۴: ۱۰)

یا لکه د کاظم خان شیدا په لاندې بیت کې:

لکه ابــر په هیــڅ وخـــت نه شـــوې بـــې نمـــه
هـــر ساعــت زمـــا پـــه ستـــرگـــو کـــې ژړا ده

(۳: ۱۷۳)

په پورته بیت کې شاعر خپل وربځو سره تشبيې کړې دي. سترگې مشبه، ابر مشبه به لکه یې د اداتو توری او لوندوالی یې وجه شبه راغلې ده.

۲ - **مشبه به**: هغه څوک یا شی یا حال دی ، چې د بل چا یا شی یا حال ورته والی او تشبيې له ده سره شوې وي ؛مثلاً: « پوهنـه د رڼا پـه څېـر ده .» پوهنه مشبه، رڼـا مشبه به شوه.(۴:۱۱)

یا لکه د کاظم خان شیدا په لاندې بیت کې:

چې وصـــال دې و ســـوزان تـــر جـــدایـــۍ
ستا جـمـــال لـکـــه شـغـلــه زړه مـې پتنــگ و ،

(۳: ۱۵۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بیت کې شاعر د خپلې محبوبې جمال شغله ګڼي، او خپل زړه پتنګ ګڼي، جمال مشبه ، شغله مشبه به، زړه مشبه، پتنګ مشبه به دی.

۳ - **د تشبیې وجه شبه**: هغه یو یا څو مشترک صفتونه ، چې د مشبه او مشبه به تر منځ موجود وي د تشبیې وجه شبه یې بولي.(۴: ۱۲)

لکه د کاظم خان شیدا په لاندې بیت کې:

چـــې زمـــا پـــه آتـــشـیــن آه نــــرم نــــه شـــــه

زړه دې ســخـــت راتـــه تـــر ســنـــګ و آهـــن راوړ

(۱۲۵:۳)

په پورته بیت کې شاعر د مخاطب زړه له کاڼي او اوسپنې څخه کلک ګڼي، زړه مشبه، سنګ او آهن مشبه به راغلي دي. او وجه شبه یې کلکوالی ښودل شوی ده .

یادونه: وجه شبه باید په مشبه کې تر مشبه به زیاته کامله ، قوي او څرګنده وي، یوازې په تفضلي تشبیې کې دغه زیاتوب، کمال، قوت د مشبه په نصیب وي.

۴ - **د تشبیې ادات**: هغه ادات یا کلمې دي ، چې زیاتره د هغو په واسطه سره د مشبه او مشبه به تر منځ تشبیې قایمېږي د تشبیې ادات یې بولي. د تشبیې ادات یا کلمې ؛ کله وي او ؛ کله نه وي. (۱۳:۴).

د تشبیې ادات یا کلمې دادي: په شان، غوندې، هغسې،هسې، څنګه، داسې، غُټې، لکه، ته به وایې، تا به وې، په دود ، په مثال، په څېر په رنګ او ځینې نور.

د تشبیې د اداتو بېلګې په څلرویشتمې صفحې کې په تفصیل سره موندلی شو.

یادونه: مشبه د تشبیې تر کلمې وروسته راځي ؛ خو تر غوندې د مخه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - د طرفینو د موقیعت په لحاظ د تشبیې وېش

د طرفینو د موقیعت په لحاظ تشبیې په دوه ډوله (مفروقه او ملفوفه) باندې وېشل کیږي.

۱-۱ - **مفروقه تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ، چې په یوه بیت یا مصرعه کې څو مشبه او مشبه به داسې راوړل شي ، چې په هر مشبه پورې مشبه به نیږدې یا څېرمه واقع شوې وي. ما د کاظم خان شید دیوان پاڼه پاڼه پسې وکوت ؛ خو پیدا مې نه کړ.

دغې تشبیې بېلګې په لاندې ډول دي.

سر دې اسمان زلفې وریځې

غاښ دې برېښنا ده خوله دې پرخه وروینه

***

سترګې نرګـــس خوله دې غونچه سره دې لبـــان لیلا

قـــد دې چنـار ګل دې رخســـار زلـفـې مـاران لیلا

شاعر(   )

په لومړۍ لنډۍ کې سر له اسمان سره، زلفې له وریځې سره ، غاښ له برېښنا او دخولې نه وتلې خبره یې له پرخې سره تشبیې راغلې ده.سر مشبه، اسمان مشبه به، زلفې مشبه، وریځې مشبه به، غاښ مشبه، برېښنا مشبه به، خولې نه وتلې خوږه خبره مشبه، او پرخه مشبه به ده.

په دویم بیت کې شاعر سترګې له نرګس، خوله له غونچې، قد له چنار، رخسار له ګل او زلفې یې مارانو سره تشبیې کړې دي. سترګې مشبه، نرګس مشبه به، خوله مشبه غونچه مشبه به، قد مشبه، چنار مشبه به، رخسار مشبه، ګل مشبه به، زلفې مشبه او ماران مشبه به دي.

څرنګه ، چې د هرې مشبه سره مشبه به نیږدې یا څنګ په څنګ راغلې؛ نو د طرفینو د موقیعت په لحـــاظ یې مفروقه تشبیې یې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - ۲ - **ملفوفه تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ، چې مشبه او مشبه به گڼ او د یوه نه زیات وي ؛ خو د مشبه افراد یوې خواته وي ؛ خو د مشبه به افراد په ترتیب سره بلې خواته وي. لکه: علم او جهل لکه رڼا او تیاره ده.(۵:۱۱۶).

یا په بله وینـــا: ملفوفه تشبیې هغه ده ، چې په یوه مسره یا یوه بیت کې مشهبات او په بله مسره یا په بل بیت کې څو مشبه بهات راشي، یعنې مشبه پورې مشبه به څېرمه رانه شي. (۲۴:۴).

:لکه په لاندې بیتونو کې

ستا د زلــفـو هیبــت باد په تــېــښــت روان کـــا

د ښـــامــــــار پــــه دود چـــې اوښــــوري نــاگـــاه

(۳: ۱۶۰)

چې وصـــال دې و ســـوزان تـــــر جــــدایـــې

ستا جمـــال لـکـــه شـغـلـه زړه مـې پتنـــگ و ،

(۳: ۱۵۶)

په پورته لومړي بیت کې شاعر د مخاطب زلفې له ښامار سره او باد یې ناگاه سره تشبیې کړي دي. زلفې مشبه، ښامار مشبه به، باد مشبه، ناگاه مشبه به، راغلي دي.

په دویم بیت کې شاعر د مخاطب حسن شغله گڼي او خپل زړه پتنگ گڼي. جمال مشبه، شغله مشبه به او رڼا وجه شبه. زړه مشبه، پتنگ مشبه به، سوځېدل وجه شبه او لکه یې د اداتو کلمه ده.

څرنگه، چې په پورته بیتونو کې مشبهات او مشبه بهات څنگ په څنگ نه دي ؛نو د ملفوفې تشبیې بېلگې یې گڼلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - د ابتــذال او نـدرت په لحـــاظ د تشبیې وېش

د ابتذال اوندرت په لــحــاظ تشبیې په مبتذله او نادره بــانــدې وېشل کــېــږي.

۲ - ۱ - **مبتذله تشبیه**:دا هغه تشبیې ده ، چې په شاعرانو کې خورا زیات استعمال ولــري.

یعنې زیاته سولیدلې او تکرار شوې وي. مثلاً: د مخ تشبیې کول له گل سره، یا د زلفو تشبیې کول د سنبل سره یا د بڼــو ورته کول د غـشــو سـره او په همــدې ډول نور. .(۴:۲۶). د یادې شوې تشبیې بېلگې د کاظم خان شیدا په لاندې بیتونو کې کتلی شو:

ستـــا چشمـــان چــې په ادا ســـره بـالا شـــي
تـور بانــه دې گـــویـــا غشـــي په هـــوا شـــي

(۳: ۲۳۹)

د یـــاقـــوت لــــه پـــردې خــېـژي آوازونـــه
چــې شـیــرین کـــلام پــه لــبـو کــې ادا کــړي

(۳: ۲۸۹)

چــې روشـــن یـې په انـــوار تمـام جـهـــان شو
لا یــې پـــروت لکـــه آفتـاب په مـــخ نـقـاب دی

(۳: ۲۵۶)

لومړي بیت کې شاعر د خپل یار بانه له غشو سره تشبیې کړې دي، بانه مشبه او غشې مشبه به دي. او تېره والی یې وجه شبه راغلې ده.

په دویم بیت کې شاعر د محبوب شونډې له یاقوتو سره تشبیې کړې دي. لب مشبه، یاقوت مشبه به، او سوروالی یې وجه شبه دي. او په درېیم بیت کې شاعر د مخاطب مخ یې له آفتاب سره تشبیې کړی دی. آفتاب مشبه، مخ مشبه به دي. څرنگه ، چې پورته تشبهات سولیدلي او تکراري دي ؛ نوځکه وایو ، چې دا دمبتذلې تشبیې بېلگې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - ۲ - **نادره تشبیې**: دا هغه تشبیې ده ، چې په شاعرانو کې استعمال کم وي. او یا کوم شاعر نوې پیدا کړې وي. لکه په لاندې بیتونو کې:

په مـــستۍ کې یې چشمـــان لکـــه اخـــگـــر وي
پـــرې بریـــــان د خـــورډو زړونـــو کـبـابـــونه

(۳: ۲۱۸)

شیـــن وم زه لـــکه سپـــنـــد و خـــپـــل سوختـــن ته
چـــې په شـــــاخ مې آرام نـــه وي بې مـجـــمـــره

(۳: ۱۸۲)

ستـا د زلـــفـو هیبـــت باد په تـــپـښـت روان کـــا
د ښـامـــــــار پـــه دود چـــې اوښـــوري نـاگـــاه

(۳: ۱۶۰)

پـــه هـــزار نښـــه د زړه پـــه ســـر چیـــچـــل کـــړي
الغـــیـــاث دتـــا د ســـتـــرگـــو لـــه زنـبـــــــوره

(۳: ۱۷۷)

تـوري ستـــرگې دې شـــوې تـــرې په خنـــدا کـــې
کـــه هـــنـــدوې د هنـــد لالـــبـــي په گـــنـــگـــا کې

(۳: ۲۹۴)

په پورته لومړي بیت کې شاعر د خپل محبوب سترگې یې له سکروټو سره تشبیې کړې دي. سترگې مشبه، اخگر مشبه به دي. په دویم بیت کې متکلم خپل ځان له سپېلني سره تشبیې کړی دی. متکلم مشبه، سپند مشبه به دي. په درېیم بیت متکلم د خپل محبوب سترگې یې له غومبسو سره تشبیې کړې دي. سترگې مشبه، زنبور مشبه به دي. او په څلورم بیت کې شاعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخاطب سترگې یې د هند له هندوې سره تشبیې کړې دي. سترگې مشبه، هندوې مشبه به دي.

څرنگه ، چې دغسې ډول تشبهات تقـــریباً شـاعرانو لــږ استعمالې کړې دي؛نو نــادره تشبــیه یې بولو.

یادونه: په تشبیې کې ابتذال او ندرت د سویې په لحاظ تو پیـــر کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– ۳ – د وجه شبه په لحاظ د تشبیې وېش

۳ - ۱ - **مفصله تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ، چې د مشبه او مشبه به تر منځ ګډ صفت یا د تشبیې وجه لـفـظاً په بیت کې ذکـــر شـــوې وي.(۷: ۶۷)
.

لکه په لاندې بیتونو کې:

هـــمېشـه لکه نـرګـس ګـــورې اســمـــان تـــه
ای د ستـــرګو په ښایســـت بانـــــدې مغــــروره

(۳: ۱۷۸)

چې دې مــــخ لـکـه د صـبـح صـادق سـپـیـــن وي
په هـر کـــار کـــې لــه عـالــم ســــره رښـتـیـا کـړه

(۳: ۱۸۹)

د غــفـــلـــت پـــه خـــوب اوده لکــــه غـونچـــه وم
هـېـــخ خـبـــر وربـانـــــدې نه وم بهـــار تېـــر شـــو

(۳: ۲۲۱)

په پورته لومړي بیت کې شاعر خپل مخاطب له نرګس سره تشبیې کړی دي. مخاطب مشبه، نرګس مشبه به، لکه یې د اداتو توری او وجه شبه یې مغرورتیا ده ، چې په بیت کې یې لفظاً ذکر راغلی دی.

په دویم بیت کې متکلم د مخاطب مخ له صبح صادق سره ورته کړی دی. مخ مشبه، سپین مشبه به، لکه یې د اداتو کلمه، او رښتینولۍ (صداقت) یې وجه شبه ده ، چې په بیت په ښکاره ډول سره راغلې ده.

او په دریېم بیت کې شاعر خپل ځان له غونچې سره تشبیې کړی دی. شاعر مشبه، غونچه مشبه به، لکه د اداتو توری او غفلت یې وجه شبه ده ، چې څرګند ډول په بیت کې راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه ، چې پورته بیتونو ته ګورو ، چې د تشبیې وجه شبـــه لفظاً په بیتونو کې ذکر شوې ده ؛نو موږ یې د مفصله تشبیې بېلګې بولو.

۳ - ۲ - **مجمله تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ،چې د طرفینو تر منځ یې د تشبیې وجه لفــظـاً په بیت کې نه وي ذکر شوې.(۶۷:۷).

لکه: په لاندې بېلګو کې:

یــــم اوده لکــــه غـــنــچــــه د خــــار لـــه درده

خـــبـــر نه شــوم د راحـــت پـــه خـــواب هـر ګـز

(۳: ۱۲۶)

په پورته بیت کې کاظم خان شیدا خپل ځان یې له غنچې سره تشبیې کړی ده. متکلم مشبه، غنچه مشبه به لکه د اداتو توری او وجه شبه یې په دردونو کې راحت لټول دي ، چې په ځرګند ډول په بیت کې نه ده راغلې.

ځرنګه ، چې په پورته بیت کې د طرفینو تر منځ د تشبیې وجه شبه لفــظـاً ذکر نه شوې؛ نود مجملې تشبیې بېلګې یې بولو.

مجمله تشبیې بیا په قریبه او بعیده تشبیې باندې وېشل کیـــږي.

۳ - ۲ - ۱ – **قریبه** (**نیږدې**) **مجمله تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ، چې د تشبیې وجه په ځرګند ډول ذکر نه وي ؛ خو د تشبیې وجه یې ژر او بې له ډېره فکره ذهن ته راشي.(۳۳:۴). لکه په لاندې بیتونو کې:

چې همېش لکــــه مجنـــون په صـحـــرا ګرځـــې

بـــوی د چــــا دزلـــفـــو درغـــــی شـمـالـــه

(۳: ۲۰۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته بیت کې شاعر شمال له مجنون سره تشبیې کړی دی. شمال مشبه، مجنون مشبه به، وجه شبه یې سرګرادني، له ځانه بې زاره کېدل دي. په پورته بیت کې د تشبیې وجه لفظاً نه ده ذکر شوې؛ مګر د لوستونکي ذهن ته ژر راځي ؛نو قریبه (نیږدې) مجلمه تشبیې یې بولو.

۳ - ۲ - ۲ – **بعیده (لرې) مجلمه تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ، چې د تشبیې وجه یې په بیت کې نه وي ذکر شوې او پس له ډېره فکره پیدا شي.(۳۴:۴) لکه د کاظم خان شیدا په دلاندې یوه بیت کې

په شمشېر د قاتل آب وینم د وینو
که ښکاره یې په آبرو شوې د سرو تیکه

(۳: ۲۰۱)

په پورته بیت کې: شاعر د محبوب ابرو د شمشېر سره او تیک یې د وینو آب سره تشبیې کړي دي.

ابرو مشبه، شمشېر مشبه به، کوږوالی یې وجه شبه ده، همدارنګه تیک مشبه د وینو آب مشبه به، سوروالی یې وجه شبه ده ، چې د سرو لفظ په واسطه سره یې ذکر راغلی دی.

مګر د ابرو او شمشېر تر منځ وجه شبه ، چې کوږوالی دی په دې بیت کې ذکر نه ده اوپس له ډېره فکره ذهن ته راځي؛نوځکه بعیده(لرې) مجلمه تشبیې ورته ویل کیږي.

یادونه: قریبې او بعیدې مجملې تشبیې د وجه شبه پېژندل د سویې په لحاظ توپیر کوي. یعنې یو څوک به د تشبیې وجه شبه ژر پیدا کوي او څوک به یې په ځنډ پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - د اداتو په لحاظ د تشبیې وېش

۴ - ۱ - **مرسله یا مظهره** (**ښکاره**) **تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ، چې د تشبیې توري پکې راغلي وي.(۱:۷۵). لکه په لاندې بیتونو کې:

۱-گویا

چې ښکاره په ښکلي مخ د خط سبزه شي
د میده شي په عالم کې گویا صبح

(۳: ۱۱۸)

۲-مثال

په کمان د جمعیت کې پرېشان یم
په مثال یوه دسته یم د گلو

(۳: ۱۵۴)

۳-ته به وایي

وار په وار یې التفات د سترگو وینم
ته به وایې ، چې بیمار راځي په ورو ،ورو

(۳: ۱۵۶)

۴-په شان

د حباب په شان تمام له شرمه آب شي
که یې لرې چرې باد د مخ نقاب کا

(۳: ۱۱۱)

۵- لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د زړه وینې مې جوش وهي له سترګو
هر بانه مې لکه خار د کربلا کا

(۳: ۹۷)

۶-په دود

په بستر د ګل قرار نه کا بې یاره
د سبا په دود شیدا دتا اړخونه

(۳: ۲۱۹)

۷-ته به وایې

، چې حیا یې سترګې منع له شوخۍ کا
ته به وایې غزاله د خطا قید وي

(۳: ۲۳۴)

۸- هسې

د نګین عالم خبر ورځنې نه دی
هسې ورک شه ستا په عالم کې نام زما

(۳: ۱۰۶)

۹- تر

چې زما په آشتین آه نرم شه
زړه دې سخت راته تر سنګ و آهن راوړ

(۳: ۱۲۵)

۱۰-ګومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستـــا نـــاوک مې همـــره لـــک پختـــه پـــه زړه وي
چې لـــه ورايـــه بهګـــومـــان د نيستـــــان کـــړي

(۳: ۲۹۲)

۱۱- رنګ

ځوک به ستا دجمـــــال سيـــال غـــواړي ځمکـــه
دا رنګ شمـــس و قمـــر نشـــــته په اسمـــان کې

(۳: ۲۸۳)

۱۲- ګڼه

زنکـــدن ګـــڼـــه صحـــبـــت د سخـــت رويـــانـــو
حالـــت نه وينـــې د نـــام په هـــر نګيـــن کـــې

(۳: ۳۰۴)

په پورته بيتونو کې: ګويا ، مثال ، ته به وايې ، په شان ، لکه ، په دود ، هسې ، تر ، ګومان ، رنګ ، ګڼه او همدارنګه نور د تشبيې ويېکي ، نومونه ، او فعلونه دي ، چې په ښکاره ډول د کاظم خان شيدا په ديوان کې ذکر شوي دي ؛نو موږ د مرسله يا مطلقه تشبيې بېلګې يې بولو.

۴ - ۲ - **موکده تشبيه**: دا هغه تشبيې ده، چې د تشبيې ادات يا کلمې ذکر پکې نه وي شوی.(۷:۷۴) لکه په دالاندې بيتونو کې:

لـــــب يـــې جـــام د ميـــو نـــه دي شـکـــر تـــال دی
نـــوی خـــــط يـــې د کــــن تـــورې لښـــکـــرې

(۳: ۲۷۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د گــــداز مــــوج مــــې دم پــــه دم زیاتـــیـــږي
لــه ســـــاحـلــه مـــې ځـــان وســـاتــه دریـــا یم

(۳: ۱۴۹)

شاعر په پورته لومړي بیت کې لب له شکره تال سره، نوي خط یې د دکن تورو له لښکرو سره تشبیې کړي دي، لب مشبه، شکرتال مشبه به،نوي خط مشبه، لښکرې مشبه به دي.

په دویم بیت کې شاعر خپل ځان له دریا سره تشبیې کړی دی. متکلم مشبه، دریا مشبه به دي،

لکه څرنگه ، چې په پورته بیتونو کې هیڅ ډول د تشبیې د اداتو ذکر نه دی راغلی ؛ نو ځکه یې د موکدې تشبیې بېلگې بولو.

موکده تشبیه بیا په درې ډوله (اضافي موکده ، توصیفي موکده او موکده محض) باندې وېشون مومي.

۴ - ۲ - ۱ - **اضافي موکده تشبیه** : دا هغه ډول تشبیې ده ، چې د یو شي اضافت پکې مشبه ته شوی وي او یا د مشبه او مشبه به تر منځ یو اضافي موجود وي، اضافي موکده تشبیې د اضافت له مخې په درې ډوله ده. (۹۷:۸)

۴ - ۲ - ۱ - ۱ - **تشبیهي اضافت**: دا هغه تشبیې ده ، چې مشبه او مشبه به پکې یو بل ته د اضافت په بڼه راغلي وي. یعنې مشبه مضاف الیه او مشبه به مضاف واقع شوی وي او ؛ کله کېدای شي مشبه مضاف او مشبه به مضاف الیه واقع شي. (۹۷:۸)

لکه د شیدا په لاندې بیتونو کې:

همېـــشـــه به شیـــــدا ځـــان په څه شـــان ژغـــوري
چې مـــــدام د زلـــفــو مـــار وي په تـــور تـــم کې

(۳: ۳۰۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخـــر حـــد د سنـگـــدلـۍ دې لا تـــر کـــومـــه

رحـــــم نـــه کـــړې د شيـــدا پـه بـــاب هـــرگـــز

(۳: ۱۲۶)

په پورته لومړي بيت کې د (زلفو مار) يو اضافي ترکيب دی. (د) د اضافت ادات، (زلفي) مضاف اليه ، چې مشبه واقع دي. (مـــار) مضاف او مشبه به واقع شوي دي.

په پورته دويم بيت کې شاعر خپل محبوب ته د بې رحمه خطاب کوي او ورته وايي ، چې د تيږې زړه دې دی. د (سنگدلۍ) يو اضافي ترتيب دی. (د) د اضافت ادات، (دل) مضاف اليه ، چې مشبه واقع دي. (سنگ) مضاف او مشبه به واقع شوي دي.

دا ، چې د طرفينو تر منځ د تشبيې ادات نه دي ذکر شوي او د مشبه او مشبه به يې د اضافي ترکيب په ډول راغلي مونږ يې د تشبيهي اضافت ببلگې يې بولو.

۴ - ۲ - ۱ - ۲ - **تلميحي اضافت**: داضافي موکدې تشبيې يو داسې ډول دی ، چې د تشبيې پر وجه شبه پوهېدل په يوه داستان ، پېښې يا موهومې کيسې پورې تړلې وي(۷: ۷۵).

لکه د کاظم خان شيدا په د لاندې يوه بيت کې:

هـــمېشـه لکه نـرگـس گـــورې اســمــــان تــــه

ای د ستـــرگو په ښايســـت بانـــــدې مـغـــــروره

(۳: ۱۷۸)

په پورته لومړي بيت کې شاعر مخاطب له نرگس سره تشبيې کړی دی. مخاطب مشبه، نرگس مشبه به، لکه يې د اداتو توری او وجه شبه يې مغرورتياده ، چې په بيت کې يې لفظاً ذکر راغلی ده. دغه بيت ،چې مونږ لولو؛ نومونږ ته د نرگس دمغروري کيسه په را يادوي ؛نو ځکه يې د تلميحي تشبيې ببلگه بولو. د نرگس داستان په لاندې ډول ده.

((په پخواني يونان کې يو ځوان اوسېده، دی ډېـــر ښايستـه ؤ، او ډېرې نجونې پرې مينې وې او په دې ښايسته ځوان پسې مړې وې دا ځوان نرسيس نومېده او له ډېره کبره او غروره يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجونو ته ورکتل هم نه، دغه ځوان نرگس یا نرسیس د ښکار ډېر شوقي وه. یوه ورځ په ښکار پسې ووت د ښکار په مهال تږی شوي وه چینې ته لاړ او د چینې په غاړه وردېد په چینه کې یې خپل ځان ولیده دی په خپل ځان میین شو داسې میین ، چې په چینه کې یې خپل تصویر پسې زړه وچاودېد او ومړ، وروسته دده له تصویره په چینه کې گل راشین شو او اوس دغه گل ته نرگس یا نرسیس وایي)) سرچینه: دلاور اعتماد فېسبوک اکاونټ.

عـــلـــی هـــســـې غـــران شـــېـــر و،

پـــه مـــیـــدان کـــې دران شـــېـــر و،

(۳: ۷۵)

په پورته بیت کې کاظم خان شیدا حضرت علي یې له زمري سره تشبیې کړی دی. علي مشبه، شېر مشبه به او زړورتیا یې وجه شبه راغلي دي. د علي د زړوتیا بېلگې یې موږ د صحابو په کیسو کې مودلی شو لکه د خندق او خیبر په غزا کې ، چې حضرت علي څومره زړور او با جراته وه ؛نو له دې سببه ویلی شو ، چې دا هم د تلمیحي تشبیې بېلگه ده.

۴ - ۲ - ۱ - ۳ - **سمبولیکي اضافت**: دا هم د اضافي موکدې تشبیې یو ډول دی، دا هغه وخت پېښېږي ، چې مشبه به (مضاف) د مشبه (مضاف الیه) سمبول یا نښانه وي لکه: (د صبر ایوب) ، چې ایوب په خپله د صبر سمبول دی. لکه د (حسن یوسف) ، چې لومړي یوسف د (حسن) څرگند وي. دی یعنې (سمبولیکي اضافت) او بیا تلمیحي اضافت دی ، چې په یو داستان پورې تړلی دی. (۸: ۹۹)

لکه د کاظم خان شیدا په لاندې یوه بیت کې:

چې همېش لکـــه مجنـــون په صـــحـــرا گرځـــې

بـــوی د چـــا دزلـــفـــو درغـــی شـــمـــالـــه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳: ۲۰۶)

په پورته بیت کې شاعر شمال یې له مجنون سره تشبیې کړی دی، شمال مشبه ، مجنون مشبه به لکه یې د اداتو توری او وجه شبه یې سرگرداني راغلي ده. زموږ په ټولنه کې څوک د مینې خبرې کوي او یا میین وي ؛نو موږ یې له مجنون سره تشبیې کوو. یعنې زموږ په ټولنه کې مجنون د میین او یا د عاشق په سمبول پېژندل شوی دی

یادونه: په پښتو ژبه کې د پارسي په خلاف لومړی مضاف الیه او بیا مضاف راځي، که مضاف الیه د (مې، دې، یې،) ضمایر واقع شي بیا د اضافت وییکي (د) ورسره نه راځي مضاف تر منځ مضاف الیه د مخه راځي.

۴ - ۲ - ۲ - **توصیفي موکده تشبیه**: دا هغه تشبیې ده ، چې مشبه او مشبه له یې ترکیب ولري، په دې ډول یې صفت د مشبه به او موصوف د شبه په ډول راوړل شوی وي.(۴۱:۴). لکه په لاندې بیتونو کې:

گلرخان له آیینې روگردان نه وي
ولې نه کوي نظر وخپل حیران ته

(۳: ۱۷۰)

ما کاته ستا بلند قد ته گلبدنه!
د دستار په ځای مې سر پربوت له تنه

(۳: ۲۱۳)

په پورته لومړي بیت کې گلرخان یو توصیفي ترکیب دی چې گل د رخ لپاره صفت دی. رخان یا مخونه مشبه او گل یې مشبه به دی.

په دویم بیت کې گلبدن ، چې دا هم یو توصیفي ترکیب دی ، چې گل د بدن لپاره صفت دی. بدن مشبه او گل مشبه به راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه ، چې په پورته بیتونه کې ، چې صفت د مشبه به او موصوف د مشبه په ډول راوړل شوي دي؛ نو توصیفي موکده تشبیې یې بولو .

۴ - ۲ - ۳ - **موکده محض تشبیه**: دا هغه تشبیې ده،چې اضافي یا توصیفي ترکیب ونه لري.(۴۳:۴) لکه په لاندې یوه بیت کې:

و چـــشـــمـــانـــو تـــه یـــې خـــم دواړه آبــــــرو دي

صـــیـــادان د غـــــزالانـــو کـــــا ښـــکـــارونـــه

(۳: ۲۲۳)په پورته بیت کې: کاظم خان شیــدا سترګې له هوسیو سره او دواړه آبرو یې ښکاریانو سره تشبیې کړې دي.

چشمان مشبه،غزالان مشبه به، دواړه آبرو مشبه او صیادان مشبه به راغلي دي.

څرنګه ،چې پورته بیت ته ګورو هېڅ اضافي او توصیفي ترکیب نه لري؛ نو له دې سببه وایو ،چې د موکده محض تشبیې بېلګه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ - عــادي او غيــر عــادي ويــش

۵- ۱- **عادي تشبيه**: دا هغه تشبيې ده ، چې د وجه شبه قوت د عادت له مخې په مشبه به کې تر مشبه قوي او ځرګنده او هم د وجه شبه معکوسه مانا ورځنې نه اخيستل کيږي.

لکه د خوشحال خان ختټک په لاندې بيتونو کې:

ستا خــوږې شونـــډې نبـــات دي رقيب مــچ دی
ښـــــه خو دا چې يــې لـــه شونـــډو وشــــړې

***

، چې ژونـــدي وي غـــم دې نه کانـــدي د لـــوږې
شنـــه تـــوتـــي ســـــره شکـــرې نـــه دي لـــږې

په پورته لومړي بيت کې خوږې شونډې (مشبه) او نبات (مشبه به) دی، وجه شبه د دواړو تر منځ خوږوالی دی شونډې په خوږوالي کې له نباتو سره تشبيې شوي ، چې مشبه به تر مشبه په صفت کې ځواکمن دی، رقيب (مشبه) او مچ (مشبه به) ، خوږو ته تګ او نه جداکېدل يې (وجه شبه) ده ، چې دلته هم مشبه به تر مشبه د وجه شبه له مخې ځواکمن دی،

په دويم بيت کې هغه کسان ، چې ژوندي (مشبه)، توتي (مشبه به) د رزق رسېدل دواړو ته (وجه شبه) ده ، چې دلته هم دوجه شبه له مخې مشبه به غوره او قوي دی.۸:۱۱۹

ځرنګه ، چې په پورته بيتونو کې مشبه به تر مشبه قوي او غوره ښکاري ؛نو عادي تشبيې يې بولو.

۵- ۲- **غير عادي تشبيې**

غير عادي تشبيې په دوه ډوله ده:

۵- ۲ - ۱- **تفضيلي تشبيه**: په تفضيلي تشبيې کې د وجه په لحاظ مشبه تر مشبه به قوي وي او دغه مشبه د وجه شبه قوت ته په مشبه کې خپله د شاعر په واسطه زيادت ورکړل شوی دی.(۴۵:۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

:لکه په لاندې بيتونو کې

چــې زمـــا پـــه آتــشيــن آه نـــرم نـــه شـــه
زړه دې ســخـــت راتـــه تـــر ســنـــګ و آهـــن راوړ

(۳: ۱۲۵)

د نـــرګـــــس تـــر ګل يـــې زيـــاتـــه ښـــايـــي وي
چې پـــه ســتـــرګـــــو کـــې خنـــدا زما اجـــمـــل کا

(۳: ۱۰۱)

په پورته لومړي بيت کې شاعر د مخاطب زړه له کاڼي او اوسپنې څخه کلک ګڼي، زړه مشبه، سنګ او آهن مشبه به راغلي دي. او هم وجه شبه يې کلکوالی ښودل شوی دی.

په دويـــم بيت کې شاعر وايي ، چې ؛ کله زما اجمل خاندي؛ نو د نرګس ګل زيات ښايسته وي. اجـــمـــل مشبه، نرګـــس مشبه به دي. وجه شبه يې ښکلا ده.

څرنګه ، چې وجه شبه قوت په ټولو مبشه ګانو کې ډېر دی؛ نو تفضيلي تشبيې يې بولو.

۵ - ۲ -۲-**مقلوبه تشبيه**: مقلوبه تشبيې د غير عادي تشبيې يو ډول دی. په دې تشبيې کې د عادي وجه شبه غرض تضـــاد وي.(۴:۴۶)

:لکه په لاندې بيتونو کې

د آفتـــاب پـــه کـمـنـد نـه خـېـژم اســمـــان تـــه
نـــه ږدم بـــار لکـه شبـــنـــم پـــه دوش د ګـــلـــو

(۳: ۱۵۴)

شـــوال مـــې خـــوی له درافـــشـــانـــه ابـــره نه دی
صـــدف ورانـه خپـلـه خـولـه کـړه پـه غـوښتـلـو

(۳: ۱۵۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته لومړي بیت کې آفتاب کمند د کنایې په ډول د لمر شعاع او د رسۍ سره تشبیې ده.
د (رډم) یا (خېژم) د کلمو (م) ، چې د مفرد متکلم لپاره فعلي ضمیر یا فعلي خاتمه ده مشبه او شبنم یې مشبه به دی.

ځرنګه ، چې شبنم خپل بار د ګلانو په اوږو ږدي او آفتاب په خپل کمند اسمان ته خیژي، لیکن شاعر (، چې دلته مراد کاظم خان شیدا دی) نه خپل بار د ګلانو په اوږو ږدي او نه د خپل عالي همت له برکته د آفتاب په کمند اسمان ته خیژي.

دلته د شاعر او شبنم تر منځ غرض توپیر کوي یعنې غرض مقلوب او تضاد دی نو دا حکم کوو ، چې تشبیې مقلوبه ده.

دویم بیت کې: (مې) مفرد متکلم متصل یا کمزوری ضمیر مشبه، صدف مشبه به دی ؛ مګر د شاعر او صدف تر غرض توپیر کوي؛ نو ځکه یې مقلوبه تشبیې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ - د ماهیت په لــحــــاظ د تشبیې وېش

د طرفینو د ځانګړنې او خصوصیاتو له مخې تشبیې په لاندې ډولونو وېشل کیږي:

۶ - ۱- **محسوسه تشبیه له محسوسې سره** : چې دتشبیې طرفین یا د دواړه اړخونه په پنځو حواسو (لیدل، بوی کول، اورېدل، څکل او لاس وهلو سره) معلومیږي.

لکه د کاظم خان شیدا په لاندې بیت کې:

ستا مــــژګـــان هســـې لیــــده شي په چــشـــمـــانو
لــکـــه ولــګـــــي نـــــاوک پــــــه آهـــوانــــــو

(۳: ۱۵۶)

و چـــشــــمــــانــو تـــه یـــې خـــم دواړه آبـــــــرو دي
صـــیـــادان د غــــــزالانـــو کـــــا ښـــکـــارونـــه

(۳: ۲۲۳)

په پورته بیت کې شاعر د مخاطب باڼه له غشو سره،او سترګې یې له هوسیو سره تشبیې کړي دي،مژګان مشبه، ناوک مشبه به، چشمان مشبه، آهوان مشبه به او لکه یې د اداتو توری راغلی دی. څرنګه ، چې د تشبیې دواړه خواوې مشبه او مشبه به د حس کېدلو وړ دي؛ نو محسوسه له محسوسې سره تشبیې یې بولو.

دویم بیت کې شاعر د مخاطب سترګې له هوسیو سره او ورېځې له ښکاریانو سره تشبیې کړې دي. چشمان مشبه، غزالان مشبه به، صیادان مشبه، آبرو مشبه به دي. څرنګه ، چې تشبیې ته ګورو ، چې مشبه او مشبه به یې وړ دي؛ نو موږ ، چې دا تشبیې محسوسه له محسوسې سره ده.

څرنګه ، چې په پوته بیتونو ته ګورو ، چې د تشبیې طرفین (مشبه او مشبه به) د حس کېدو وړ یعنې په پنځګونو خواصو معلومیږي؛ نو له دې سببه ویلی شو ، چې محسوسه محسوسې سره تشبیې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ - ۲- **معقوله تشبیه له معقولې سره** : چې د تشبیې دواړه اړخونه (مشبه اومشبه به) د ذهن سره تعلق ولري او په حواسو نه معلومیږي. ما د ددې ډول تشبیې بېلگې د کاظم خان په دیوان کې پیدا نه کړي. د دغې تشبیې بېلگې په لاندې بیت ، څلوریزه او لنډۍ کې کتلی شو.

خوشحالي د یار ژونــدون خپــگان یې مــرگ دی
مــرگ او ژونــد دواړه پیشیــږي اشنــایــي کــې

(سید رسول رسا)

د ځــوانــۍ سپــرلــی یــې تېــر لکه خــزان شو
، چې بــلا د رنځــورۍ پــرې مېــلــمــنــه شــوه
د قــدرت ستــم تــه گــوره چــې مــرگ راغــی
هغـه وخــت ، چې د غــزل شونــډه یې شنــه شــوه

(حمزه شینواری)

دیــدن ژونــدون او بېلتــون مــرگ دی
زه د مــرگــي سختــۍ ژونــدون تــه تېــرومــه

***

په پورته لومړي بیت کې شاعر وایي ، چې په اشنایي کې د محبوب خوشحاله لیدل، د عاشق ژوند ، د محبوب خپه کېدل په ژوند او مرگ کې راځي. خوشحالي د ژوند سره او خپگان د مرگ سره تشبیې کړي دي.

په دویمه څلوریزه کې (درنځورۍ بلا) یو اضافي ترکیب دی ، چې (رنځورۍ) مضاف الیه او مشبه او (بلا) مضاف او مشبه به، (د) د اضافت ادات دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دربېمه لنډۍ کې دیدن له ژوندون سره او بېلتون یې له مرګ سره تشبیې کړی دی.

څرنګه ، چې په پورته بیتونو کې مشبه او مشبه به دواړه اړخونه له ذهن سره تعلق لري په پنځګونو حواسو نه مالومیږي؛ نو ویلی شو ، چې دا تشبیې معقوله له معقولې سره ده.

۶ - ۳- **معقوله تشبیه له محسوسې سره**: دا هغه تشبیې ده،چې مشبه، به یې معقوله یعنې په پنځو څرګندو حواسو نه حس کیږي او مشبه به، به یې محسوسه وي.

لکه په لاندې بیتونو کې:

کـــړه یـــې وا لکـــه ګـِره د تـــورو زلـــــــفـــو
بـــاریـــکـــي لـــري تـــمـــام دیـــوان زمـــــا

(۳: ۹۹)

کـــه بـیـــدارلکــه تصـــویر لـــــه خـــوبه نـــشو
په دا حـــال له خـــپله بختـــه شیـــدا خـــوبن یـــم

(۳: ۱۴۰)

په پورته لومړني بیت کې دیوان باریکي ، چې یو ذهني مفهوم دی مشبه د تورو زلفو غوټه ، چې محسوسه ده مشبه به، د تشبیې یو اړخ (مشبه) معقوله او بل اړخ (مشبه به) محسوسه ؛نو ځکه ورته معقوله تشبیې له محسوسې سره بولو .

په پورته دویم بیت کې بخت مشبه اومعقوله، تصویر مشبه به او محسوسه ده؛ نو دا هم د لومړي بیت په څېر معقوله تشبیې له محسوسې سره ده.

څرنګه ، چې په پورته بیتونو کې د تشبیې طرفین یعنې مشبه د حس کېدو وړ نه دی او له ذهن سره تعلق لري او مشبه به د حس کېدو وړ دی؛ نو ویلی شو ، چې معقوله، له محسوسې سره تشبیې ده.

۶- ۴- **محسوسه تشبیه له معقولې سره**: چې د محسوسه څیز تشبیې له معقولې څیز سره وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه په لاندې بیتونو کې:

تــورې زلــفــې دې آفـــت دواړه رخـــســـــار هـــم
هېـــڅ تعبیـــر یـــې په چـــا نه شـــي بـــې شبخـــونـــه

(۳: ۲۱۵)

ستـــرګـــې پـــورتـــه پـــه ادا زمـــا افتـــاب کـــړې
کـــه فـتنـــه شـــوه د ســـحـــر پـه وخـــت بـــیـــداره

(۳: ۱۷۶)

په پورته لومړي بیت کې شاعر زلفې او رخسار یې له آفت سره تشبیې کړې دي. زلفې او رخسار مشبهات دي او آفت مشبه به راغلي دي. په دویم بیت کې شاعر د خپل محبوب سترګې له فتنې سره تشبیې کړې دي. سترګې مشبه، فتنه مشبه به دي. څرنګه ، چې په پورته بیتونو کې مشبه زلفې، رخساراو سترګې حس کېدلو وړ دي، او مشبه به آفت او فتنه د حس کېدو وړ نه دي له ذهن سره تعلق لري؛ نو ویلي ، چې دا تشبیې محسوسه له معقولې سره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ - د طرفینو د تعادل په لحاظ د تشبیې وېش

د طرفینو د تعادل په لحاظ تشبیې په تسویه او جمع باندې وېشل کیږي.

۷- ۱- **تسویه**: لغوي مانا يې برابروالی دی. دا هغه تشبیې ، چې ده ، چې د یوه مشبه لپاره یوازې یوه مشبه به راوړل شوې وي.(۴:۵۵).

لکه په لاندې بیتونو کې:

ستـا مـهـجـور لـه ډېـره درده آه فـعـان کـړ
که ویشتلي طـوطـي چـیـغ په هنـدوستـان کړ

(۳: ۱۲۳)

بیـمـارۍ د مینـې هسـې کـړم بـې تـابـه
چـې مـې ورک لکـه نـرگس آه او زگېـروی دی

(۳: ۲۸۸)

په پوره لومړي بیت کې شاعر مهجور يې د هندوستان طوطي سره تشبیې کړی دی. مهجور مشبه، طوطي مشبه به دي،څرنگه ، چې د یوه مشبه لپاره یوه مشبه به راغلې ده؛ نو ځکه يې تسویه بولو.

او په دویم بیت کې شاعر خپل ځان د نرگس سره تشبیې کوي. شاعر مشبه، نرگس مشبه به، لکه يې د اداتو توری (کلمه) او چوپتیا يې وجه شبه راغلې ده.

په پورته بیتونو کې څرنگه ، چې گورو د یوې مشبه لپاره یوه مشبه به راغلې ده؛ نو دا هم د لومړي بیت په ډول د تسویه تشبیې په ډلې دریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- ۲- جمع

جمع تشبیې په دوه ډوله ده.

الف – ، چې د یوې مشبه لپاره څو یا د یوې نه زیاتې مشبه به راغلې وي.

یا په بله وینا: ، چې د یو څیز ته د ډېرو یا ګڼو څیزونو سره تشبیې ورکړې شوې وي، یعنې په همدې یو څیز کې دا ټولې ماناګانې را جمع وي.(۴: ۵۸)

لکه په لاندې بیتونو کې:

زړه دې وچـــوي تــــوره شپـــه ســــتا د سنبـــلو

ښکلـــي مــــخ لکـــه ســـحـــر ګـــل و نـســـریـــن کړه

(۳: ۱۸۶)

څوک به ستا دجمــــال سیــــال غــــواړي ځمکـــه

دا رنګ شمــــس و قمــــر نشــــــته په اسمـــــان کې

(۳: ۲۸۳)

په پوره بیت کې شاعر د خپل محبوب مخ له سحر او نسرین سره تشبیې کړی دی.مخ مشبه، سحرګل ، نسرین مشبه به او لکه یې د اداتو توری دی.

او په دربیم بیت کې شاعر د خپل محبوب حسن لمر او سپوږمۍ ګڼي. جمال مشبه، شمس او قمر مشبه به، رنګ یې ادات او رونوالی یې وجه شبه ګڼلې دي.

څرنګه ، چې د یوې مشبه لپاره څو مشبه به راغلي دي؛ نو د طرفینو د تعادل په لحاظ جمع تشبیې ده.

ب – چې د څو مشبه ګانو لپاره یوه مشبه به راغلې وي.(۴: ۶۰).

لکه د هندي سبک نازک خیال شاعر کاظم خان شیدا په لاندې بیتونو کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه سبـــزه کــې یــې د خـــــط و لـــب جـلـــوه
کــه مــوجــونــه دي د مــیــو پــه مــیــنــا کــې

(۳: ۲۶۹)

تـــورې زلفې دې آفـــت دواړه رخـســاره هـــــم
هـیـــځ تعبیــر یــې پــه چـا نه شـي بې شبـخـونه

(۳: ۲۱۵)

کـــه ســـــرداران دي یـــا تـــاجــــداران دي
کــــــه یــې گنــجـــــونه بــــس فراوان وي
زیســـت یې محــــــل دی چې شـــي بې ځمکـــې
پــاتـــې پـــه خــــاورو گـــویا مـــــاران دي

(۳: ۳۷۷)

په لومړي بیت کې شاعر د مخاطب خط او لب له موجونو سره تشبیې کړي دي. خط او لب مشبه، موجونه مشبه به راغلي دي.

په دویم بیت کې شاعر وایي ، چې د محبوب تورې زلفې او دواړه رخساره افت دی. زلفې او رخسار مشبه، آفت مشبه به دي.

او په پورته دریمه څلوریزې کې: شاعر سرداران ، تاجداران یې له مارانو سره ورته کړي دي وایي ، چې دوی هم لکه ماران په خزانو مشغول وي. سرداران ، تاجداران مشبهات او ماران مشبه به راغلي دي.

په پورته بیتونو کې مشبهات د یوه نه ډېر او مشبه به یوه ده. د طرفینو تر منځ تعادل برابر نه دی؛ نو جمع تشبیې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

دغه مونوگراف ما په دوو برخو وېشلی دی په لومړۍ برخه کې ما شاعر پېژندنه ،د بیان لغوي او اصطلاحي پېژندنه ، د بیان علم موضوع،د بیان علم گټې ، تشبیې پېژندگلوي ، تشبیې ارکان ، تشبیې ادات اود تشبیې ارزښت له پوره جزیاتو سره تشریح کړي دي

په دویمه برخو کې ما بیا د کاظم شیدا په دیوان د تشبیې ډولونه راوړي دي لکه: د طرفینو د موقیعت په لحاظ د تشبیې وېش، د ابتذال او ندرت په لحاظ د تشبیې وېش، د وجه شبه په لحاظ د تشبیې وېش، د اداتو په لحاظ د تشبیې وېش، عادي او غیر عادي وېش، د ماهیت په لحاظ د تشبیې وېش، د طرفینو د تعادل په لحاظ د تشبیې وېش راخیستي دي. ، چې بیا دغه ډولونه په نورو لویو او کوچنیو ډولونه وېشل کیږي. او ما بیا د غه دتشبیې ټول ډولونه د کاظم خان شیدا د شعري بېلگو سره یو ځای تشربح کړي دي.

پاتې دې نه وي ، چې ما په دغه پایلیک کې: مفروقه تشبیې ، معقوله تشبیې له معقولې سره ،او بله عادي تشبیې وېش ډېر کوښښ مې وکړ او دشیدا دیوان مې پسې لټ په لټ واړوه ؛ خو پیدا مې نه کړل. او دغه خالیگا مې د پښتو ژبې په نوره خوږه شاعرۍ باندې ډکه کړه.

او همدارنگه ما په دغه پایلیک کې:د پیل خبرې ، سریزه ، فهرست ، پایله ، وړاندیزونه ، اخځلیکونه او نور د لارښود استاذ په مشهوره ترتیب او بشپړ کړي دي.

ومن الله توفیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړانديزونه

دژبو او ادبياتو پوهنځي له پښتو څانګې له امر څخه مې داهيله ،چې هغه محصلين ،چې په راتونکو کالونه کې به فارغيږي هغوی ته بايد څو مياستې مخکې د نوموګراف لپاره موضوع ورکړل شي.

د ژبو او ادبياتو پوهنځي له رييس صاحب څخه مې مې يوه غوښتنه چې په دغه پوهنځي کې د محصلينو لپاره د انټرنېټ سهولتونه زيات کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیونه

۱- درمل، احسان الله. (۱۳۹۵)، شعرستان.کندهار: بېنوا فرهنګي ټولنه.

۲- زیور، زیورالدین .(۱۳۸۹هـ ش)،دپښتو ادبیاتو تاریخ. پېښور:مهین خپرندویه ټولنه.

۳- شیدا، کاظم خان. (۱۳۹۳هـ ش)، د کاظم شیدا دیوان. کابل: دانش خپرندویه ټولنه.

۴- شیرزاد، محمد آقا. (۱۳۸۷هـ ش)، ادبي فنون (بیان برخه) خپرندویه ټولنه، د ښوونکو د روزنې لوی ریاست.

۵- قویم، عبدالقیوم.(۱۳۶۱هـ ش) فنون ادبي بیان.انتشارات: پوهنتون کابل.

۶- مسلم، دوست عبدالرحیم. (۱۳۷۹هـ ش)، خوږه ژبه. پېښور: سبا کتابتون.

۷- ناګار، فضل ولي.(۱۳۸۹هـ ش)،د بیان علم[ادبي فنون]. ننګرهار: ناګار خپرندویه ټولنه.

۸- همکار، محمد ابراهیم (۱۳۹۴هـ ش)، بیان ادبي فنون. جلال آباد :مومند خپرندویه ټولنه.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library